

A képmutatás törvényi útja: egy lépés a prostitúció legalizálása felé

„A szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról” szülő törvénytervezet elfogadása egy hosszú évek óta folyó törvény-előkészítési procedura fontos állomását jelenti. A tervezet jelentős hányadát kitevő, „a prostitúció egyes közrendvédelmi szabályairól” szülő rész ugyanis már számtalanszor bejárta a minisztérium-közi egyeztetés fórumait, vitatták nyíltan és zárt körben, írásban és szóban. Kezdődhet a parlamenti munka, jöhetnek a módosító indítványok, ki-ki megmutathatja választóinak, mily könyörtelen az alvilággal, a szervezett bűnözéssel szemben. Igaz ugyan, hogy a kormány 1097/1998. (VII.24) számú határozata, amely felszólította az Igazságügyi Minisztériumot és a Belügyminisztériumot, hogy alkossa meg a szervezett bűnözés elleni törvénycsomag tervezetét, említést sem tesz a prostitúcióról. Az előterjesztő – szorgalmi feladatként – arra hivatkozva, hogy a prostitúció és a szervezett bűnözés között nyilvánvaló kapcsolat van, mégis beleszuszakolta a prostitúció ügyét helyre tenni hivatott szabályozási javaslatát a törvénytervezetbe. A törvényjavaslat azonban még csak kísérletet sem tesz a szervezett bűnözés visszaszorítását célzó rendelkezések és a prostitúció szabályozásával összefüggő fogalmak, intézkedések összehangolására. A két témakörnek tehát, noha egy törvénycsomagba kerültek, a tervezett jogi szabályozást tekintve ezidőszent annyi köze van egymáshoz, mint mondjuk egy ingnek és egy pókhálónak, amelyek történetesen ugyanazon a ruhaszárítókötélen lógnak.

**

1. A törvényjavaslat prostitúciós paragrafusairól

Az előterjesztők elsősorban úgynevezett türelmi, illetve tiltott zónák kijelölésével tervezik „megoldani” a prostitúció, ezen belül is kitüntetetten az utcai prostitúció problémáját. Eszerint az önkormányzatok a törvény által részletezett módon kijelölhetnek a prostitúció számára alkalmas övezeteket (türelmi zónák), ez esetben más helyeken üldözik a prostitúciót, avagy bizonyos helyeken tilthatják a tevékenységet (tiltott zónák), ilyenkor a többi helyen elnézik azt. A tervezet gyakorlatilag nem foglalkozik a prostitúció nem-utcai (illetve nem-közúti) változataival, holott ezek nyilvánvaló összefüggése a szervezett bűnözéssel szintén nem vonható kétségbe.

A tervezet alkotói tisztában vannak a prostitúció szövevényes voltával és azzal, hogy különböző országok különféle szabályozási rendszerekkel próbálnak úrrá lenni rajta, s azt sem rejtik véka alá, hogy e próbálkozásokat bizony kevés siker kíséri. A törvényjavaslatot előkészítő többéves munka során született szöveg-változatok egyike-másika részletesen ismerteti a prostitúció szabályozására a világ számos országában kipróbált három főbb jogpolitikai irányelv (a prohibicionista, a reglementációs és az abolicionista szabályozási modell) lényegét. Megállapítja, hogy közülük egyik sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A prostitúció ezek szerint nem hagyja magát sem betiltani, sem megrendszabályozni, sem eltörölni.

A törvényjavaslat kitér a Magyarországon 1955 óta hatályos New York-i Egyezményre is. Az előterjesztők szerint az Egyezmény túl szűk határok közé

szorítja a szabályozás lehetőségeit: mint mondják, hangzatos, ám megvalósíthatatlan elvek betartására kötelezi az aláíró országokat. A szerzők szívük szerint rendszeres egészségügyi kontrollhoz, vállalkozói vagy munkavállalói jogviszonyhoz, adó- és járulékfizetési kötelezettséghez kötnék a prostituált tevékenységének engedélyezését. A New York-i Egyezmény azonban határozottan tiltja az ilyen eljárásokat, mivel a prostituáltat bűncselekmény áldozatának tekinti, s az ilyesmit nem illik engedélyhez kötni. Az Egyezmény óva int minden, a prostituáltak személyi adatait (elsősorban nevét) tartalmazó nyilvántartás, lista felállításától, s ha valahol ilyet használnak, annak eltörlésére, hatályon kívül helyezésére kötelez¹. A New York-i Egyezmény nemzetközi elkötelezettséget jelent a számunkra, ezért nyílt, egyértelmű megszegéséről szó sem lehet, esetleges felmondása pedig külpolitikai bonyodalmakhoz vezethet. Ezért a tervezet szerzői, úgymond, lépcsőzetes szabályozást ajánlanak.

Az előterjesztők első lépésként a már röviden ismertetett zónák kialakítását tervezik, a „szolgáltatás” hirdetésének széleskörű tilalmával kombinálva. Lényeges változás minden korábbi, e tárgyban készített törvényjavaslathoz képest, hogy – a tiltott zónákban – a prostituált mellett a kliens is felelősségre vonható.

További lépéseket terveznek arra az esetre, ha e törvény – alkalmazása során – nem felelne meg az elvárásoknak. Elképzeléseik szerint a későbbiekben szigorúbb egészségügyi szabályok bevezetésére kerülhet sor², s végül megfontolásra ajánlják az immár korszerűtlennek tartott New York-i Egyezmény felmondását. Ezáltal lehetővé válna a prostituáltak egyéni vállalkozói engedéllyel való ellátása, és elhárulnának az akadályok a bordélyrendszer – mint az Előterjesztésben olvashatjuk: – kizsákmányolás-mentes formáinak bevezetése előtt. Megnyílnának, úgymond, munkavállalói jogaik érvényesítése előtt is a lehetőségek, s nem kellene többé attól tartani, hogy biztosítás és nyugdíj nélkül maradnak a beteg vagy kiöregedett prostituáltak.

**

2. Kapcsolat a szervezett bűnözéssel

A törvényjavaslat indoklásául szolgáló előterjesztés a prostitúció és a szervezett bűnözés kapcsolatát evidenciaként kezeli, nem is fűz hozzá semmiféle magyarázatot. Pedig nem ártott volna átgondolni, miben is áll ez a kapcsolat. Mert a prostitúcióban utazó bűnszervezetek megfékezése érdekében (számuk és az általuk inkasszált bevétel világszerte nem elhanyagolható³) valóban érdemes lett volna

¹ Az Egyezménynek ez a tilalma a stigmatizáció elkerülését célozza. Arról van ugyanis szó – hasonlóan a homoszexuálisok, AIDS-betegek, vagy akár a zsidó vagy cigány származásúak ebbéli minőségükben való nyilvántartásának tilalmához –, hogy az ilyen listák alapul szolgálhatnak a kérdéses csoporthoz tartozó személyek elleni visszaélésekhez.

² A működési engedély egészségügyi igazoláshoz, ú.n. bárcához kötése szerintük még nem vonja feltétlenül maga után a prostituáltak nyilvántartásának bevezetését (amit a New York-i Egyezmény tilt), hiszen elegendő egy pár napnál nem régebbi orvosi igazolással rendelkezni, amit bármely nő bármely nőgyógyásznál beszerezhet. A gyakorlatban azonban – a kötelező rendszeres egészségügyi ellenőrzés következtében – óhatatlanul felmerül az a bizonyos stigmatizáció, amelyet a New York-i Egyezmény a nyilvántartási tilalom révén elkerülni rendel.

³ A szexipar területén élenjáró országok némelyikében végzett kutatások szerint például Thaiföldön 1993 és 95 között a nem-legális gazdasági tevékenységek (prostitúció, drog- és fegyverkereskedelem, dízelolaj-csempészet, illegális munkaerő-kereskedelem és tiltott szerencsejáték) a GDP 15-18 %-át kitevő bevételt hoztak évente, közülük egyedül a prostitúció, a tiltott szektorban a maga részéről kétharmados részarányt elérve, az évi GDP 10-14 %-át produkálta. („The sex sector. The economic and social bases of prostitution in Southeast Asia”, szerk.: Lin Lean Lim, ILO, 1998. 10. oldal)

törvényalkotással kísérletezni. A törvénytervezet foglalkozik ugyan a szervezett bűnözéssel, hátborzongatóan szigorú rendelkezéseket tartalmaz a drogkereskedők és drogfogyasztók megfélemezése céljából, könyörtelen idegenrendészeti előírásokat fogalmaz meg, és például az üzletbezárásra vonatkozó paragrafusok révén tág teret biztosít a hatósági és magán-érdekű bosszú, illetve visszaélés számára is.⁴ A prostitúció problémájának kezelésére hivatott passzusoknak azonban „*vajmi kevés köze van a szervezett bűnözéshez.*”⁵

**

A prostitúció és a szervezett bűnözés elsősorban a nőkereskedelem terén ápol gyümölcsöző kapcsolatokat egymással. A prostitúció egyik legfontosabb szállítója emberemlékezet óta a leánykereskedelem. Szinte minden e tárgyban olvasható szakcikk, visszaemlékezés, elemző írás említi vagy tárgyalja a leánykereskedelmet: a szegény, munka és jövedelem nélküli, árva vagy özvegy, megesett vagy megerőszakolt, elrabolt, foglyul ejtett, vagy csak elcsábított lányok és nők adásvételére szakosodott iparágat.⁶ Mai szóhasználatunkban sokszor emberkereskedelemtől beszélünk (*trafficking in human beings*), tekintve, hogy világszerte egyre észrevehetőbb méreteket ölt a fiúk és fiatal férfiak homoszexuális prostitúció céljából üzött kereskedelme, illetve a szervkereskedelem. Ezek azonban ma még csak kísérőjelenségek. A nagy tömegeket tekintve továbbra is lányokról (sokszor kislányokról) és nőkről van szó; az Európai Unió becsült adatai szerint például ez évi többszázezer Kelet-Európából az Unió országaiba importált nőt jelent.

A nők és gyerekek prostitúciós célból történő szervezett kereskedelme egyike a nemzetközi bűnöző szervezetek legjövedelmezőbb tevékenységeinek. A szinte beláthatatlan gazdasági és kulturális különbségek okán majdhogynem korlátlanul áll rendelkezésre az „áru”. A legtöbb ország törvényei ráadásul elsősorban magát az áldozatot – mint illegális bevándorlót, tartózkodási engedély nélküli személyt vagy fekete munkavállalót – fenyegetik, így az mintegy önként működik együtt az emberkereskedőkkel. Az esetek jelentős részében, abban a hiszemben, hogy külföldön, vagy a városban munkához jut, maga fizeti ki az utazás költségeit, gyakran az egész család pénzét költve el így. Az emberkereskedelem tehát elég olcsó beruházást igénylő tevékenység, nem túl nagy kockázatokkal. Igen gyors megtérülés és könnyen forgó „árukészlet” jellemzi.

A nőkereskedelmen azonban nem csak külföldi gyerekek, lányok, asszonyok behozatalát, tranzitforgalmát, hazaiak kivitelét kell érteni. Igen sokan azok közül, akiket az utcákon, a nagyobb városokból kivezető utak mentén, vagy akár bárókban, mulatóhelyeken látunk, s akikről kétséget kizáróan bárki megállapíthatja, hogy prostituáltak, szintén a nőkereskedelem áldozatai. Valaki eladta, s másvalaki megvette őket, esetleg nem is egyszer. Egyik városból a másikba, egyik „standról” a másikra kerülnek, anélkül, hogy efelől maguk dönthetnének. Nem egy esetben nincs náluk a személyi igazolványuk, ha külföldiek, hamis papírokkal vagy útlevél nélkül utaztak, de ha szabályos útlevelük volt, azt gondosan elvették tőlük. Bejelentve nincsenek, lakásuk nincs, legfeljebb szálláshelyük van, amelynek használatáról szintén nem ők döntenek. Ezek a nők nem pusztán illegális, társadalombiztosítási és

⁴ Lásd Szikinger István: „A maffiatörvény szelleme”, Magyar Narancs, 1998. október 15. 16, 30-31. oldal.

⁵ U. o. 30. oldal

⁶ Lásd például: Güntner Péter: „A soproni prostitúció története (1862-1918)”(<http://aida.lib.jgytf.u-szeged.hu/folyoiratok/aetas/t3.htm>), vagy dr. agyagfalvi és Nagy-Galambfalvi Hegyi Sándor M. Kir. rendőrfőtanácsos „A nagyvárosi nő az erkölcs fertőjében” (1941) című előadásának írott változatát.

más járulékokat, valamint adót nem fizető „foglalkoztatottak”, de foglyok is egyben, akiknek nem áll módjukban felhagyni azzal a tevékenységgel, amit csinálnak.

A prostitúció és a nőkereskedelem áldozatai többnyire nincsenek abban a helyzetben, hogy rendőri vagy más hatósági segítséget kérjenek. Egy részük előtt fel sem merül, hogy másképp is élhetne. Egy másik részük a prostitúcióval szorosabb-lazább kapcsolatban levő más bűncselekmény (szökés, illegális tartózkodás, lopás, drogfogyasztás vagy -kereskedelem stb.) részeseként okkal feltételezi, hogy a hatóságok először is őt magát fogják elmarasztalni. A többiek is félelemben élnek: futtatóik gondoskodnak arról, hogy eszükbe se jusson feljelenteni őket, ha pedig mégis, sürgősen vonják vissza a vallomásukat. Van egy jellegzetes csoportja a bűncselekményeknek – ilyen a prostitúció is, de ide tartozik a családon belüli bántalmazások (asszonyverés) széles köre, s a nemi erőszak a maga sokféleségében is –, amelynek áldozatai alig számíthatnak támogatásra a hatóságoknál, a bíróságokon, vagy akár személyes, családi környezetükben.⁷ Ebben a körben feltűnően nagyméretű a látencia, és gyakori a megtett vallomások visszavonása.

**

A másik jellegzetes kapcsolat a szervezett bűnözés és a prostitúció között a tiltott droggereskedelem és a drogfogyasztás területén adódik. Hazai kutatási eredményeink nem lévén, a külföldi irodalomra vagyunk kénytelenek hagyatkozni. Eszerint például 1989-90-ben Edinburghben végzett vizsgálatok⁸ tanúsága szerint a megkérdezett prostituáltak (férfiak és nők) fele számolt be az alkohol- és a tiltott droghasználat következtében beállott hátrányos – anyagi, családi vagy jogi – következményekről. A nők között további 26 százaléknak, a férfi megkérdezettek 22 százalékának akadtak az alkohol-, illetve drogfogyasztással összefüggő egészségügyi problémái is. Egy másik, Chicagóban, s egy további, az Ohio-beli Columbusban bebörtönzött prostituáltak körében végzett kutatás⁹ szerint a drog-dealerek hovatovább átvették a hagyományos stricik és madámok szerepét az utcai prostituáltak életében. *„Többnyire úgy találták [a megkérdezett bebörtönzött prostituáltak], hogy a crack-kokain megváltoztatta a hagyományos strici-prostituált viszonyt, csökkentvén a strici jelentőségét a kokain-szerzés fontosságához képest. [...] Igaz lehet, hogy a drogfüggő nő kevésbé vonzó a profitszerzés szempontjából a strici számára. Miller megállapítja, hogy a kijelentés, miszerint az utcai prostituáltak ma függetlenek a férfiktól, alapvetően hamis. 'Meglehet, hogy megszabadultak a kizsákmányolás azon formájától, amelyet hagyományos strici-kapcsolatként ismertek*

⁷ Széleskörű szakirodalom tárgyalja ezt a jelenséget. Lásd például Virág György *„A szexuális erőszak áldozatai a társadalomban és a büntetőeljárásban”* (Belügyi Szemle 1998.3.) c. tanulmányát. Részletes példatárát adja az áldozatok törvény előtti kiszolgáltatottságának Morvai Krisztina *„Terror a családban”* (Kossuth Kiadó, 1998) c. könyve. Evidenciaként kezeli az áldozatok hibáztatásának és további viktimizációjának gyakorlatát a gyermekprostitúcióról 1996-ban Stockholmban tartott ENSZ-konferencia hivatalos dokumentuma is (*World Congress Against Commercial Sexual Exploitation of Children, Stockholm, 1996.*)

⁸ Martin Plant: „Alcohol, drugs and social milieu” című tanulmányában (in: „Rethinking prostitution – Purchasing sex in the 1990s” szerk.: Graham Scrambler és Annette Scrambler, 1997. 164-179. oldal) idézi Morgan Thomas, R., Plant, M. L. és Sales, J. munkáit.

⁹ Jean Faugier és Mary Sargeant „Boyfriends, 'pimps' and clients” (in: „Rethinking prostitution – Purchasing sex in the 1990s” szerk.: Graham Scrambler és Annette Scrambler, 1997. 121-136. oldal) hivatkozik egyebek között Miller, J. „Gender and power on the streets: street prostitution in the era of crack cocaine”, valamint Goldstein, P. J. és szerzőtársai „From bag brides to a historical perspective on sex-for-drugs behavior” címmel megjelent tanulmányaira.

korábban, de nagyonis kizsákmányolt helyzetben maradtak a széles körben férfiak által uralt utcai drogvilág szereplőiként’.”¹⁰

A magyarországi prostituáltak „tudat-módosító” szerek használatára vonatkozó szokásait illetően nem ismerünk rendszeres vizsgálatokat, csupán egy-egy interjú, televíziós vagy rádiós műsorból elcsípett információ, a prostituáltakkal foglalkozó civil szervezetek munkatársainak elbeszélései és a szóbeszéd alapján tájékozódhatunk. Egyébként pedig bármelyikünk megteheti, hogy elsétál Budapesten a József utcába és körülnéz. Ha nem is idézhetünk szakszerű hazai kutatási eredményeket e tárgyban, el lehet képzelni, mi kell ahhoz, hogy az utcai prostituáltak által lebonyolított napi 5-10 „fuvar” elviselhető legyen. A jobb helyzetben lévő, elit prostituáltak viszont, akik masszázsszalonokban és más bordélyszerű intézményekben, illetve bárókban, diszkókban állnak a kliens rendelkezésére, ha másért nem is, azért mindenképp isznak, illetve drogoznak, mivel esetükben gyakran a szolgáltatás részét képezi a klienssel való együtt-mulatás is (ezt az összefüggést egyébként szintén felveti Jean Faugier és Mary Sargeant már idézett tanulmánya).

**

A szervezett bűnözés és a prostitúció persze más területeken is szorosan összefügg egymással (lopás, markecolás, információáramlás stb.). Magam úgy vélem azonban, hogy e kapcsolat nem csupán a már felsorolt, és más hasonló praktikus okokra vezethető vissza. Azt állítom ugyanis, hogy **a prostitúció a bűnözés egy sajátos területének, a nemi erőszaknak az intézményrendszere**, s mint ilyen, tulajdonképpen a bűnözés kultúrájának szerves részét képezi. Mindezekre vonatkozóan természetesen a törvényjavaslat semmiféle iránymutatással sem szolgál.

**

3. Tulajdonképpen mi a baj a prostitúcióval?

Hogy a prostitúció rossz dolog, azt szinte senki sem tagadja. Azt ugyanakkor, hogy miért és mennyiben rossz, igen kevesen fogalmazzák meg. Közhelyszámba megy, hogy a prostitúció olyan valami, ami gyakorlatilag mindig volt, mindig lesz, mintegy normális velejárója életünknek, s legfeljebb csupán az alkalmas korlátok közé szorítására tehetünk kísérletet. A joghoz konyító közvéleményben elterjedt az a nézet, hogy a prostitúció „áldozat nélküli bűncselekmény”. Eszerint bűncselekményről van szó, amelyet a prostituált követne el, ugyanakkor nem árt vele senkinek (legfeljebb magának, de, ugye, ő akarta). Ezt a téves nézetet a legtöbb civilizált ország – köztük Magyarország – törvényei szerencsére nem osztják. A New York-i Egyezmény egyenesen kimondja, hogy a prostituált a bűncselekmény áldozata, s elrendeli, hogy az aláíró országoknak ebben a szellemben kell vonatkozó jogszabályaikat és a hozzájuk tartozó végrehajtási rendeleteket megalkotniuk.

A törvényjavaslat szerzői elsősorban a jelenség közérzet-romboló hatásaira hívják fel a figyelmet, s emellett leginkább a prostituáltak kiszolgáltatott, futtatóiknak alávetett helyzetét, a prostitúció köré csoportosuló egyéb tevékenységek bűnöző, bűnközeli jellegét emelik ki. Nem firtatják azonban, hogy miért hat kedvezőtlenül a lakosság közérzetére ez a jelenség, miért zavarja az utazók hangulatát az utak mentén álldogáló prostituáltak látványa, és nem kutatják, mi lehet az oka annak, hogy a prostitúció és a bűnözés oly nyilvánvalóan szoros kapcsolatban áll egymással.

¹⁰ U.o. 125. oldal.

Lényegében nem indokolják meg, hogy ha a prostituált bűnt követ el, akkor miért nem tiltjuk működését a törvény teljes szigorával, ha viszont áldozat, akkor miért rendszabályozzuk és fenyegetjük, mint szabálysértőt? A reménytelenségre való hivatkozás („hiába tiltjuk, megszüntetni úgysem tudjuk”) nem tekinthető indoknak. Ezen az alapon ugyanis akár a gyilkosságokat is pénzbüntetéssel sújthatnánk, mondván, hogy évezredes jogi próbálkozásainkat nem kísérte szerencse: gyilkosságok mindig voltak és ma is vannak.

Elfogadhatatlan az is, hogy a bűncselekmény felderítésének nehézségeire hivatkozva tekintsünk el a büntethetőségtől. Közismert dolog, hogy a vesztegetés, a hatalommal való visszaélés és más hasonló rejtett bűncselekmények felderítése a legnehezebb nyomozói feladatok közé tartozik. Ettől még senkinek sem jut eszébe a vonatkozó paragrafusokat eltávolítani a BTK-ból, mondván, hogy alacsony a „megtérülésük”.

Ha pedig a prostituált bűncselekmény áldozata, nem könnyen látható be, miért kell akkor őt zónákba terelni, ellenőrizni, pénzbüntetéssel fenyegetni. Képzeljük el, mi lenne akkor, ha az egyre szaporodó autólopásokat nem bírván tétlenül nézni, kitiltanánk a belvárosból, az iskolák és a templomok előtt az autókat, hogy a külföldi turisták, a gyerekek és az istentiszteletre igyekvő polgárok közérzetét ne zavarja az esetleg bekövetkező bűncselekmények tudata. Lopjanak autót a külvárosból, előre meghatározott területekről, ha már muszáj, ugye, autólopás mindig volt, mindig lesz, mit tehetünk.

**

4. Mi itt a bűn? Ki itt a bűnös?

Mit keres a kliens a prostituálnál? Miért fizet? Olyan nemi aktusért, amelynek nincsenek előzményei (udvarlás, siker, kudarc, stb.), nincsenek következményei (kapcsolattartás, hazakísérés, gyermekáldás, tartásdíj, alkalmazkodás, siker, kudarc stb.). Nem kell megfelelni a partnernek, nem kell tetszeni neki, nem kell örömet szerezni neki, nem kell szeretni, megbecsülni őt. Olyan nemi aktusért fizet a kliens, amely úgy jön létre, hogy partnere – persze bizonyos előre ismert korlátok között – minden további feltétel nélkül a rendelkezésére áll. *André Gorz¹¹ szerint a prostituálnak „technikai szaktudását az ügyfél által – magyarázatot, indoklást nem igénylő módon – megszabott módon kell működtetnie. Amit az ügyfél megvásárolni kíván, az az, hogy a prostituált a tőle elvárt tevékenységekbe maradéktalanul, fenntartás nélkül involválódjék [...] ‘Fizess és azt csinálhatsz velem, amit csak akarsz.’ Ebben az egyetlen mondatban minden benne van. A prostituált szuverén szubjektumként követeli ki fizetségét, ám amint ennek az igényének elég tétetett, felszámolja saját szuverenitását, hogy rögtön átalakuljon a fizető kliens eszközévé. [...] Ellentétben a szolgáltatóiparban dolgozó mindazon szereplőkkel, akik nagy székértelemmel képesek a vevő iránt érzett cselekvőkész odaadás, a jókedély, az őszinteség, a rokonszenv s effélék látszatát kelteni, a prostituált nem szűkítheti le a maga szolgáltatását a bolti előzékenység, szívéllyesség és szolgáltni-akarási lényegét alkotó gesztusok és formulák rituális komédiájára. Nem csak olyan mozgásformákat és szavakat kínál, amelyeket involválódás nélkül is elő tud teremteni; azt adja – s ezt nem lehet színlelve tenni –, ami a legszemélyesebben ő saját maga: a testét, vagyis azt, amiben a saját maga számára létezik, s ami ‘hordozója’ mindazon élményeknek, amelyek megélt életét teszik. Az ember nem szolgáltatathatja ki testét anélkül, hogy*

¹¹ André Gorz: „Métamorphose du travail” (Léderer Pál fordítása). Idézi a Replika 1996. májusi száma, 17. oldal, keretes.

saját magát is ki ne szolgáltatná vele, nem bocsáthatja használatra anélkül, hogy ez meg ne alázná.”

A prostituálttá válás okai között első helyen a gyermek- és fiataalkorban elszenvedett visszatérő szexuális, illetve fizikai visszaéléseket kell megemlíteni. A bántalmazó, hideg, elhanyagoló családban, illetve intézetben felnövő gyermek torz szocializációs folyamaton megy keresztül¹². Megtanulja, hogy teste nem csupán saját énjének egy aspektusa, hanem egyben más személyek az övétől független, nemegyszer számára kellemetlen céljainak szolgálatában is állhat. A verés, éheztetés, a gondoskodás és gyöngédség hiánya sajátos hasadást (szkízist) idézhet elő: az intimitás és a test egymástól elkülönülő entitássá válik szét.

A prostituáltak jelentős része emberkereskedők kezén kerül a „szex-iparba”. Az emberi személy adásvétele – ne feledkezzünk el róla – minden esetben súlyos erőszakkal társul: nemi erőszakkal vagy „csupán” komoly veréssel, bezárással, fenyegetéssel, megfélemlítéssel, zsarolással.

Ha van prostituált, aki valóban csupán egzisztenciális kényszereknek engedve, úgymond „önként” lépett erre a „pályára” (s ezesetben sem kell abban az illúzióban ringatnunk magunkat, hogy képes lesz tartósan stricitől, madámtól, mindenféle futtatóktól és kerítőktől, dealerektől, jól szervezett élősködőktől független maradni), akkor kis általánosítással úgy fogalmazhatunk, hogy őt szűkebb-tágabb környezete, maga a társadalom hajtotta fenyegetéssel, megfélemlítéssel, adósságcsapdával, vagy zsarolással a prostitúcióba.

A kliens nem kérdezi: „téged vajon megverték-e, megerőszakoltak-e, kényszerítettek-e, ígéretésekkel, fenyegetéssel, szabadságodban való korlátozással rávettek-e arra, hogy most itt legyél, s én a pénzemért megkaphassalak?” Nem kérdezi: számíts rá. Amit a kliens megvásárol, az a nemi erőszak¹³ második fázisa: a megfélemlített, kiszolgáltatott, megalázott másik személyen végrehajtandó nemi aktus.

A prostituált pedig nem testét, vagy netán munkaerejét, hanem a rajta korábban elkövetett erőszakot bocsátja apránként áruba. Ennek az erőszaknak az árát kapja kamatostul vissza az, aki kemény munkával beléfectette: a prostitútor. Igaz ez a megállapítás akkor is, ha sem a prostituált, sem a kliens nincs ennek tudatában.¹⁴

A bűn itt tehát egyfajta több személy által elkövetett, s az időben elhúzódó nemi erőszak. Az elkövetők között – a kliens mellett – változó összetételben megtaláljuk a szülőket, ismerősöket, rokonokat, nevelőket, a vonatkozó jogi irodalomban szemforgató módon „holdudvarnak” nevezett felhajtókat, futtatókat, leánykereskedőket, kerítőket, szobáztatókat, szálloda- és bártulajdonosokat, ügynökségeket, nem egyszer férjet, családot, szállásadót is.

¹² Megfontolásra ajánlom e tárgyban az élsport hatásainak vizsgálatát a gyermek személyiségfejlődésének alakulásában.

¹³ A BTK szerint „Erőszakos közöszülés: 197. § (1) Aki mást erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közöszülésre kényszerít, vagy más védekezésre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotát közöszülésre használja fel [...]” „Szemérem elleni erőszak: 198. § (1) Aki mást erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel fajtalanságra, vagy ennek eltűrésére kényszerít, vagy másnak a védekezésre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotát fajtalanságra használja fel [...]” „Természet elleni erőszakos fajtalanság: 200. § (1) Aki azonos nemű személyt erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel fajtalanságra vagy ennek eltűrésére kényszerít, vagy védekezésre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotát használja fel fajtalanságra [...]”

¹⁴ Ezt részletesebben a „Törvény és prostitúció” című tanulmányban fejtettem ki, *Szociológiai figyelő*, 1998. Megjelenés alatt

**

Nem arról van tehát szó, hogy erkölcsileg alulfejlett egyedek (a prostituáltak) túlzott kéjvágyból kifolyólag nem átallanak ösztöneiknek ellenállni kevésbé tudó gyanútlan polgárokat (klienseket) csábítgatni, busás haszon reményében. Ez csupán hiedelem, amely elfedni hivatott azt a közvélekedést, hogy az erőseknek (ezek, immár homályba vesző idők óta, jobbra a férfiak, bár korunkban már bizonyos, a társadalom igen magas presztízsű rétegeihez tartozó nők is lehetnek olykor) jussuk, sőt, egyenesen szükségletük, hogy időnként olyan nemi kapcsolatokba bonyolódhassanak, amelyekben partnerük az előre megszabott keretek között feltétel nélkül rendelkezésükre állva csak az ő élvezetüket szolgálja.

A mai emberi jogi felfogással, az emberi méltósághoz, a testi-lelki-szellemi önrendelkezéshez, az egészséghez és az ezekre vonatkozó szabad döntéshez fűződő emberi jogokkal az „erőseknek” a „gyengékkel” szemben megfogalmazott „jussa”, avagy „szükséglete” nem egyeztethető össze. Még azon meglehetősen ritka esetekben sem, amikor a prostituált úgy nyilatkozik, hogy ő szereti ezt a tevékenységet, és saját elhatározásából űzi. Ha ugyanis az önkéntesség elegendő lenne mindenkire érvényes jogok megkérdőjelezéséhez, nem folyna évtizedek óta vita az eutanáziáról, nem mentenék meg az öngyilkosokat, és például az érintettek egybehangzó nyilatkozata esetén – s a „mindig volt, mindig lesz” elvre hivatkozva – engedélyezni lehetne a rabszolgatartást vagy a kínvallatást.

A prostitúció a társadalom által többé-kevésbé ellenőrzött, konszolidált nemi erőszak intézményrendszere, mai emberképünkkel nehezen összeegyeztethető formája a hatalmi fölény érvényesítésének. Ez az, amitől zavaró és nehezen elviselhető a kívülállók számára is, és ez az, amiért eltéphetetlen kötelékekkel kötődik a bűnözéshez, amely maga is az erőszak közege.

**

5. Legalizáljuk?

Az eddigiekből, reményeim szerint, egyértelműen kitetszik, hogy a prostitúció egy illegitim, mert az ember méltóságát *eo ipso* lábbal tipró gyakorlat, amelyet tehát jogállam nem ismerhet el. Megtörténhet persze, hogy a jogalkotók nem olvassák el ezt a tanulmányt, vagy ha mégis, hát nem fogadják el főbb megállapításait. Így lehetséges, hogy a későbbiekben, miután ügyes diplomáciai manőverekkel felmondták hazánknak a New York-i Egyezmény szerint jelenleg fennálló kötelezettségeit, a most ismertetett törvényjavaslatot továbbfejlesztik, s bordélyokkal vagy anélkül, vigalmi negyedekbe szorítva vagy területi korlátozás nélkül bevezetik Magyarországon a prostitúciót.

Lehet-e egy ilyen törvényi szabályozástól várni, hogy a prostituáltak ezután striciktől (és egyéb prostitútoroktól) függetlenül, szabad munkavállalókként dolgozhatnak? Remélhető-e ebben az esetben, hogy egyértelműen kijelölve a szabad és a tilos határait, megszüntethetjük a prostitúció illegális változatait? Várható-e egy ilyen szabályozástól, hogy a szex-iparon átfolyó jövedelmek napvilágra kerülven szépen becsörgedeznek az adóhivatal kapuján? Mert ha nem, akkor a jelenlegi törvényjavaslat, amely határozottan a prostituáltat fenyegeti ahelyett, hogy mint áldozatot, szerteágazó védelemben igyekezne részesíteni őt, nélkülözi a legelemibb erkölcsi és gyakorlati alapokat is.

Véleményem szerint a bordélyrendszer, vagy a piroslámpás negyeden belül engedélyezett prostitúció nem hoz megoldást sem a prostituált mások által történő

kizsákmányolásával, sem az illegális prostitúcióval, sem az egészségügyi kockázatokkal, sem pedig a szex-iparban realizálódó jövedelmek megadóztatásával kapcsolatos problémákra.

Vegyük sorra a felvetett kérdéseket.

a. A prostitútor

A prostitúció elképzelhetetlen prostitútorok nélkül. Prostitútor a madám, aki a bordélyt igazgatja, az ügynökség, amely a call-girl-öket „teríti” a kliensek között, a taxis, aki a bárból a „találkahelyre” szállítja a feleket s a ház kapujában parkolva vár egy órát, mielőtt bajt gyanítva riasztaná a bártulajdonost, a szerető, selyemfiú, férj, barát, aki gondoskodik az utcai stand fenntartásáról és autójával követi a prostituáltat üzleti útján, igyekezvén megelőzni a kliensi túlkapásokat, a szobakiadó, akinél az aktust bonyolítják, a drog-dealer, aki nélkül a prostituáltak jelentékeny hányada teljesen képtelen volna e tevékenységet folytatni, s a leánykereskedő, ki beszerzi, „megpuhítja” és szállítja a „friss árut” a piacra. Prostitútor mindenki, aki a normális üzletmenethez szükséges körülmények biztosításán fáradozik, kényszeríti, rábeszéli, tolja, nyomja a prostituáltat: s él belőle. Ők egy dologban közösek (s ebben osztoznak egyébként a klienssel is): a nő (sokszor gyerek, nem egyszer fiú) személyét – testét-lelkét, legmélyebb emberi lényegét: a szexusát – eszköznek tekintik, amelyet egyoldalúan a saját javukra fordíthatnak.

b. Az illegális prostitúció

A prostitúció lényege a hatalom s az uralom fogalmaival írható le. Minden alapot nélkülöz az a hiedelem, hogy a prostitúció mögött holmi biológiai szükséglet húzódik meg, hiszen, ha így volna, pontosan ugyanannyi nő keresné a kielégülés eme útját, mint férfi; elegendő lenne tehát kijelölni egy területet, ahol szabadon egymásnak eshetnek az éppen szexuális ínségben szenvedő férfiak és nők – s természetben cserélvén gazdát a keresett javak, még a pénzforgalomtól is el lehetne tekinteni. (Ez persze nem túl korszerű megállapítás egy tőzsdekrachtól sújtott országban.) A kliens a pénzéért őt alku nélkül kiszolgáló, tehát kiszolgáltatott nőt (fiút) kíván. Vajon meddig lehet elmenni a prostituáltak felszabadításában, emancipálásában, emberi és munkavállalói jogaik érvényesítése, a polgári társadalomba való reintegrációjuk terén, hogy ennek a kíváncsúnak még mindig maradéktalanul eleget tudjanak tenni?

Avagy vegyük szemügyre a migránsok prostitúcióját. Legyen bármilyen törvényes, és a társadalomba beágyazott is a prostitúció egy országban, a leánykereskedők nem fognak a szinte ingyen az ölükbe hulló, szegényebb országokból beáramlani kész „árura” nemet mondani. Annál is kevésbé, hogy a csempészáru után nem kell adózni, könnyen hozzáférhető, s mivel a bevett piaci árnál olcsóbban forgalmazható, érvényesíthetők általa a dömping-kereskedelem előnyei, így hamar megtérül (s a bűnelkövetés ódiáját is maga az „árucikk” viseli, mint illegális munkavállaló stb.). Elképzelhető-e Schengen korában, hogy egy magára valamit adó állam hozzájárul a vízum, útlevel, tartózkodási- vagy munkavállalási engedély nélküli prostituáltak legális működéséhez?

Nem hallgathatunk tovább a gyermekprostitúcióról. A gyermekkel folytatott szexuális aktus semmiféle biológiai szükségességgel nem indokolható. Itt mutatkozik meg a maga teljes valójában az az igény, amely a prostitúcióra irányuló keresletben jelentkezik: olyan partnerre van szükség, aki egészen biztosan nem vágyik, nem vágyhat az aktusra, olyan kell, aki érzelmileg és érzékileg egyszerűen alkalmatlan arra, hogy élvezze a közösülést, aki ezzel szemben retteg, netán manifeszt módon

szenvet attól, ami történik vele. Ha csak néhány tucat ilyen esetről tudnánk, hihetnénk, hogy valamiféle lelki defektussal, perverzióval állunk szemben. De köztudott, hogy szervezett gyermekcsempészet és gyermek-szexurizmus folyik a világon oda-vissza, és tisztában vagyunk sajnos azzal is, hogy például kiskorú fiúprostituáltakra (romániai import) Budapesten lel az érdeklődő. Még az ILO (az ENSZ Nemzetközi Munkaügyi Szervezete) által nemrégiben kiadott könyv¹⁵ – amely pedig a prostitúció legalizálását javasolja – is határozottan elítéli a gyermekprostitúciót és elzárkózik annak elfogadásától. Ázsiából évente milliószámra¹⁶ kerülnek gyermekek a világ szex-piacára, s robotolnak mindaddig, míg vissza nem fizetik tulajdonosuknak a szüleiknek értük fizetett árat kamatostul; bár mint azt júniusban Budapesten, egy a nőkereskedelem tárgyában tartott nemzetközi szemináriumon¹⁷ vetített filmen láttuk, sokan előbb meghalnak. A gyermekprostitúcióból, mint ahogyan azt a „The Sex Sector” című könyv, az 1996-os stockholmi Konferencia, az ECPAT¹⁸ és minden más forrás is megállapítja, gyakorlatilag nincs visszaút a normális életbe. A prostitúció egyik legfontosabb utánpótlási forrása világszerte a gyermekprostitúció áldozatainak egyre szaporodó tömege. Akad-e ország ezen a világon, amely törvényes háttérrel nyújtana a gyermekprostitúcióhoz?

A prostitúció immanens lényege a részleges vagy teljes illegálitás. A kereslet jelentékeny hányada, mint láttuk, a nagyon kiszolgáltatott prostituáltira irányul. Minél védettebb, minél ön- és jogtudatosabb ugyanis a prostituált, annál kevésbé felel meg ennek az igénynek. Az illegálitás pedig értelemszerűen nem tartható fenn másképp, mint a bűnözéssel, s különösképp a szervezett bűnözéssel fenntartott szoros kapcsolatok révén. Nincs csak-legális prostitúció és nincs bűnözés nélküli prostitúció.

c. A nemi úton terjedő betegségek

Amióta tudomásunk van arról, hogy nemi érintkezés útján betegségeket lehet kapni, a prostitúcióval kapcsolatos szabályozási kísérletek mindig kiterjedtek a prostituáltak egészségügyi kontrolljára. „A prostitúció, önmagában véve, bűn az ízlés, az erkölcsök és a vallás ellen, ám e minőségében csak azon bűnök egyike, melyek (akárcsak a rossz természet, a gyűlölködés, a rosszindulat vagy a kapzsiság) bármily ártalmasak is, - nem tartoznak a kormány kötelességei közé, hogy cselekedeteivel visszaszorítsa vagy büntesse őket – idézi a Westminster Review korabeli írását E. M. Sigsworth és T. J. Wyke tanulmánya¹⁹ –. Ám a szifilisz terjesztése leplezetlen közösségi károkozás, a társadalom elleni bűn, melynek megelőzése nyilvánvalólag a kormány hatáskörébe tartozik.”[...] Majd így folytatja: „A kormány bármilyen beavatkozásának híján a nemi betegségek kezelése teljes egészében az orvosokra, a kórházakra, a gyógyszerészekre és a kuruzslókra maradt [...]. Mindez kirívóan különbözött Európa némely más kormányainak aktív szerepvállalásától; e téren különösen Belgium és Franciaország járt élen, ahol a nemi betegségeket a

¹⁵ *The Sex Sector*, lásd e tanulmány 2. lábjegyzetét.

¹⁶ World Congress Against Commercial Sexual Exploitation of Children. Overview. 2. oldal

¹⁷ Transnational Training Seminar on Trafficking in Women, Budapest, 1998. június 20-24. Open Society Institut.

¹⁸ Az ECPAT a gyermekpornográfia és a gyermekprostitúció leküzdése érdekében létrejött nemzetközi szervezet: „END CHILD PROSTITUTION, CHILD PORNOGRAPHY AND THE TRAFFICKING OF CHILDREN FOR SEXUAL PURPOSES – A Global Network to Protect Children against Commercial Sexual Exploitation”

¹⁹ E. M. Sigsworth - T. J. Wyke: „Prostitúció és nemi betegségek a Viktória-korban”, (Polyák Béla fordítása). Szociológiai Figyelő, 1998. Megjelenés alatt.

prostituáltak jogi keretekbe foglalt rendőrségi felügyelet mellett történő vizsgálatával, valamint az ehhez társuló bárcarendszerrel kontrollálták.”

A prostituált egyoldalú, s valójában kényszer-jellegű egészségügyi ellenőrzése meglátásom szerint nem annyira a fertőző betegségek szűrését, megelőzését szolgálta, hanem újabb eszközt jelentett – és jelent ma is – a bűnösnek, megvetendőnek tartott prostituált megrendszabályozására, megbélyegzésére. Hiszen a betegséget az egyik kapja, a másik adja, és mindketten továbbadják: nyilvánvaló logikai hiba csak az egyik felet ellenőrzés alatt tartani. Mindaddig, amíg elzárkózunk az egészségügyi ellenőrzés kliensekre való kiterjesztésétől, hiába reménykedünk a prostitúció keretei között nemi úton terjedő betegségek visszaszorításában. Nincs az a háromnaponként felújított vizsgálati eredmény, amelynek érvényessége ne dőlhetne romba egy ötperces aktus következményeként. Ugyan melyik mégoly legalizálás-párti kormányzat merne bevezetni a kliensek aktus előtti kötelező orvosi vizsgálatára vonatkozó rendeletet?

d. A jövedelemadó

A prostituátnak fizetett pénz csak megengedhetetlen egyszerűsítéssel nevezhető jövedelemnek. Tekintettel arra, hogy bűncselekmények egész sorozata zajlik a háttérben, s a pénz ezeknek a keretei között áramlik szereplőtől szereplőhöz, felmerül a kétely, hogy beszélhetünk-e egyáltalán közgazdasági értelemben adóztatható jövedelemről. Miután a prostitúció útján szerzett pénz bűncselekmény révén jut el a céljához, nem képezheti adó alapját. Az ilyen bevételeket nem adóztatjuk: ezeket el kell kobozni.

A pénznek egyébként is legfeljebb csak az a része tekinthető jövedelemnek, amit a prostituált megtarthat, illetve amit prostitútoraitól visszakap pénzbeli vagy természetbeni juttatás formájában. Namármost, az illegalitás e szövevényében ki mondja meg, hogy ez mennyi? Főltéve (de persze komolyan nem véve), hogy a prostituált számlát állítana ki a „fuvar” díjáról, majd pedig adóbevallásában részletezné, hogy hány százalékot ad a taxisnak, a rendőrnek helypénz gyanánt, mit fizet a szobakiadónak, és mennyit kap a stricije, ha nem akarja, hogy félholtra verje őt: megállapíthatjuk, mekkora az az összeg, amelyből leemelhetjük a törvényeknek megfelelő adót. Ettől fogva az állam „mások prostitúciójának kizsákmányolása”, vagyis striciség címén haladéktalanul büntetőeljárás alá vonható.

6. Javaslat a prostitúció problémájának jogi és társadalmi kezelésére

Javaslom egy olyan *prostitúció-ellenes törvény* megalkotását, amely a New York-i Egyezmény betűjéből és szelleméből kiindulva leszögezi, hogy a prostitúció rossz, ezért sem nem legalizálható, sem nem tűrhető el. A törvénynek ki kell mondania, hogy prostitúció néven összefoglalt bűncselekmény-csoport elkövetője nem a prostituált, hanem az azt előidéző és elősegítő, abból hasznot húzó és azt használó személyek: a *prostitútorok* és a *kliens*.

Ebben a törvényben egységes rendszerbe kell foglalni

—az Igazságügyi Minisztérium által szeptemberben előterjesztett, a BTK-módosítási javaslatban megfogalmazott „emberkereskedés”-re vonatkozó szabályokat, kiegészítve egy a rabszolgatartás-szerű bánásmód tilalmára vonatkozó előírással;

- a BTK-ban már szabályozott, a rendőri szervek által a prostitúció „holdudvarának” nevezett bűncselekményekre (szobáztatás, kitartottság, kerítés stb.) vonatkozó paragrafusokat (a kilátásba helyezett büntetések felülvizsgálatát követően);
- a Belügyminisztérium, valamint az Igazságügyi Minisztérium javaslata által tárgyalt idegenrendészeti, tanú- és áldozatvédelmi, valamint a bűnmegelőzést szolgáló, alkalmasan átdolgozott jogszabályokat – különös tekintettel a prostituált, illetve prostitúció céljából „forgalmazott” személy mint áldozat védelmére, társadalmi be-, illetve visszailleszkedésének elősegítésére;
- és e törvénybe – gyökeres filozófiai és jogpolitikai fordulatként – **bele kell foglalni a más szexuális szolgáltatásának pénzért vagy bármilyen más anyagi ellenszolgáltatás fejében való elfogadására vonatkozó tilalmat.**

A törvényben súlyosító körülményként kell figyelembe venni a fiatakorúak bevonását a prostitúcióba akár prostituáltként, akár kliensként. Egyszersmind ki kell jelölni egy a megelőzésre irányuló intézményrendszer jogi feltételeit.

Fel kell hatalmazni az oktatásért, nevelésért és az egészségügyért felelős hatóságokat a megelőzésre, illetve az áldozatok ellátására, reintegrációjára alkalmas jogi és intézményi környezet kialakítására.

Ki kell dolgozni a hatékony áldozat- és tanúvédelem intézményi és tudati feltételeit (kihallgatási szabályok, kihallgató-szobák, bírósági eljárási gyakorlat, tárgyalótermi berendezések, ingyenes jogi, egészségügyi ellátás, menedékhelyek, a fogadó-, ill. küldő országok hatóságaival való hatékony együttműködés stb.). Mivel egy ilyen törvény megalkotása, a vonatkozó intézmények és gyakorlat kialakítása hosszabb időt vesz igénybe, elképzelhető egy rendészeti célú jogszabály ideiglenes bevezetése is (a szervezett bűnözés-csomagtól függetlenül), amely szabálysértésként tiltja

- bárkinek (nem csak prostituáltnak) a közlekedés zavarását,
- a zaklató felajánlkozást vagy felhívást szexuális szolgáltatásra,
- e szolgáltatás felajánlását és elfogadását három naposnál nem régebbi egészségügyi igazolás hiányában (vagyis a kliensnek is kelljen igazolnia, hogy nem terjeszt nemi betegséget),
- az üzletek működésére vonatkozó közrendvédelmi szabályok megsértését,
- a szexuális szolgáltatás hirdetésére vonatkozó, a törvényjavaslatban megfogalmazott tilalom megszegését.

Fiatakorúak bevonása esetében súlyosabb büntetést kell kilátásba helyezni (nem a fiatakorú ellen). És hogy e rendelkezéseket komolyan lehessen venni, és végrehajthatók is legyenek, a rendőrséget e célra rendkívüli költségvetéssel és megfelelő technikai berendezéssel kell ellátni (videó stb.).

Be kell vonni az oktatási és egészségügyi intézményeket, önkormányzatokat, igazságügyi és gyámügyi hatóságokat, civil szervezeteket és a médiát egy országos, hosszan tartó program: kampány és intézkedéscsomag kialakításába, amelynek eredményeként csökkenhet a prostituálttá válás veszélye, javul a lakosság tudatossága, intézményes mód nyílik a veszélybe vagy bajba kerültek megsegítésére, és lehetővé válik az áldozatok tömeges reintegrációja és rehabilitációja.

**

A prostitúció nem periférikus jelenség, ne higgyük. Izzó bélyeg egész társadalmunk homlokán. Olyan társadalomban élünk ugyanis – alkotmány ide vagy oda –,

amelyben minden férfi jogosult – amennyiben van nála ezerötszáz forint – egy nőt pénzen megváltott erőszakkal magáévá tenni.